Horváth Péter

Állj, ki vagy?

talán egy regény eleje

1.

Fél éve ettem már a kolostor savanyú kenyerét, meglehetősen haladtam a latin szónoklásban, írásban, olvasásban, valamint az elmélyült elmélkedés édes gyakorlatában, mikor ezt a bolond nevű Perbált magával hurcolta mihozzánk az apja. Szamár vonta kétkerekű taligán érkeztek, hátukat egy vaspántos hordónak vetve. Tavasz volt, Szent György hava, éppen az év századik napja, délelőtt. Az öreg András aznap vetette el az aprómagvakat a gaztól megtisztított konyhakertben, föl se emelte a fejét a kordé fatengelyének nyikorgására. Semmitől nem hagyja magát megzavarni, csak arra figyel, amit éppen végez. És mindig végez valamit. Én a szkriptórium ablakából láttam, ahogy a csacsifogat behajt a szárnyatlan kapun az udvarra. Perjel urunk a függélyes domboldalba vájt kamrájában húzta a lóbőrt, így csak Vencel páter döcögött elő vaskos karikalábain az érkezők fogadására.

– Hát ti meg mi az Isten csudáját akartok itt? – kérdezte tőlük, köszöntés helyett.

– Péter apátot keresem – közölte kurtán a kordén ülő ember.

– A perjel úr nem ér rá. Elmélkedik.

– Megvárjuk – felelte amaz. – Addig hozz egy veder vizet a szamárnak.

– Ki a vénistennek képzeled te magad, hogy egy tudós barátnak így parancsolgatsz?

– A lévai várnagy vincellérje vagyok – felelte az ember. – A fiamat hoztam meg egy hordó bort, nektek.

– Bort? – hunyorgott a napsütésben Vencel.

– Nyitrai mézest.

– Nekünk?

– Ha meg tudok egyezni az apátoddal.

Ezután már kevés szó esett. Vencel felébresztette elmélkedéséből az apáturat, a vincellérrel hármasban bevonultak a csonkatoronyba.

Kisiettem az udvarra.

– Isten hozott, hékám! – köszöntöttem a taligán ücsörgő nyakigláb kamaszt.

– Isten, mi? – kérdezett vissza.

– Ki más vezérelne minket, ha nem a Mindenható?

– Ki más, mint az apám?

– Te minden kérdésre kérdéssel felelsz?

Erre már nem válaszolhatott, mert az udvarra siető Vencel ránk kiáltott.

– Hozzatok egy pallót, gurítsátok a hordót hamar a pincébe. András! – rikoltott. – Hol a vénistenben tekeregsz, amikor munka van? Fogd ki a szamarat, mert az is nálunk marad!

Nálunk maradt a taliga is, meg a nyakigláb kamasz. Apáturunk a hordó bor, a csacsi és a taliga fejében elfogadta mellém, második novíciusának.

– Ahol négyen vagynak, elfér egy ötödik is – mondta. – Pelbár a neve.

Nekem kellett aznap pilist beretválni Pelbár fejebúbjára.

– Honnan van neked ez a bolond neved? – kérdeztem tőle.

– Állítólag a plébánosunk javasolta apámnak, példaképére, Szent István királyunk gyóntatópapjára, valami Perbalus vagy Perbaldus atyára emlékezve. Bár szerintem anyám a Přebor nevet adta volna nekem, így hívták az apját, az én szlovák nagyapámat. De anyám fájdalmában nem tudta érthetően kimondani, mikor nehéz születésem után a plébánosunk feladta rá az utolsó kenetet. Így lettem Perbál. Bolond egy név, de az enyém. És ez milyen rend ez itten?

– A ciszterek maradéka – mondtam.

– Isten háta mögött?

– Szép tájék ez, testvér. Majd látod magad is.

Attól fogva némán, alig-alig szisszenve tűrte, hogy veres haját tincsenként rövidre nyiszáljam a nagy konyhakéssel, amit Vencel átadott e célra. Mielőtt simára beretváltam volna a galambpiszoknyi helyet a fején, megfentem a kést az András bátyától kapott kaszakővel. Később se mukkant, pedig a beretválás fájdalmas tortúra. Velem Vencel páter művelte annakidején, vonítottam, mintha nyúznának. Ez meg némán ült a háromlábú kecskefejőszéken, mintha nem érezné, ahogy kapirgálom.

– Felőlem káromkodhatsz – mondtam. – Az Úristen azért adott nyelvet az embernek, hogy hangot adhasson a fájdalmának. Néma gyereket az anyja se érti.

Szeme könnybe lábadt.

– És akinek nincsen? – kérdezte.

– Milye nincs? – kérdeztem vissza. – Nyelve vagy fájdalma?

– Hát, anyám, te okos.

Hosszas unszolásomra elmondta végül, hogy miután anyja belepusztult a szülésbe, apja hónapokig felvizezett tehéntejbe áztatott rongyot szopatott vele, aztán boros kenyérrel etette, mégis megmaradt. Három esztendős volt, amikor a vincellér új asszonyt vitt haza. Az két lánygyereket hozott magával, apjuk a bányaomlásban rekedt.

– Apámnak onnantól három új éhes szájat kellett etetnie, pedig már én magam is három helyett faltam volna – mondta.

– Nem látszik rajtad! – nevettem. – Olyan vékony vagy, mint a kisujjam.

Már az András bátyótól kapott lyukas liszteszsákot tömtünk neki szalma helyett fűvel, derékaljnak.

– Mindig éhes vagyok, de csak a csontjaim nőnek, meg a fejem – mondta.

– Sebaj! – feleltem. – Kell a hely az észnek.

– Ugyan – legyintett. – Mindég is kiseszű voltam. Három évet jártam a vártemplom oskolájába, de a katekizmus is csak hallás után fészkelt a fejembe. Latinul csak makogni tudok. Az olvasással is hadilábon állok. Írni még annyit se. Így, az ujjaimon tudok összeadni, elvonni, de folyton kérdések zúgnak a fejemben. Minek születtem árvának? Minek kellett apámnak új asszony, kölykökkel, mikor engemet se kedvelt. Igaz, hogy nem is vert... Nem ért rá arra se. Vincellérnek mondták, de csinált mindent, amivel a várnagyunk megbízta. Én csak útban voltam... Az új asszony vette rá, hogy adjon inasnak, de nem kellettem se a kovácsnak, se a bognárnak, bőrösnek, takácsnak... Senki emberifának. Mintha stigma volna rajtam.

– A stigmákat nem adja ingyen az Úristen – mondtam. – Szent Ferencen is csak élete alkonyán jelentek meg Krisztus sebei...

– Apám végül elvitt a lévai ferencesek monostorába, nevelnének papot belőlem. Na, ki is nevették! Igaz, keserűen, mert azok is szegények, kilencen tengődnek kegyelem-kenyéren... Ők mondák apámnak ezt a helyet, ha ugyan megvan még...

– Megvan – mondtam. – Istennek hála. Meg az apátúrnak. Pedig sok monostor került mifelénk ebek harmincadjára. Már a huszita banditák is megrostálták őket, sokat kifosztottak, felégettek. Azt mondják, a barátok közül többen beálltak közéjük, banditának. Vencel páter szerint innen is odébb állt a testvérek zöme. De a mi apátunk nem tágított. Azt mondta, maga az Úristen állította ide, tehát marad, nem ellenkezik az Úr akaratával. A környéken szent embernek tartják.

– Nem inkább bolondnak?

– A szentek mind bolondok – mondtam. – Engemet egy éve fogadott magához, pedig nem kapott értem se bort, se csacsit, se semmit. Apám jónevű pallér volt, áldja meg az Isten. Egyedül nevelt, mint tégedet a tied.

– A te anyád is meghalt?

– Megégett – mondtam.

– Tűzvészben?

– Máglyán.

– Csak nem boszorka volt?

– Bába volt. Újszülötteket segített világra. De felkeresték megesett lányok is, hogy a nemkívánt magzatjukat elhárítsa. Aztán egyikük belehalt a praktikába, a leány anyja meg telekürtölte a várast azzal, hogy anyám boszorka. Kínpadra vonták, és ott bevallotta, hogy éjszakánként seprűlovon röpül a sátánhoz, hogy vele háljon. Megégették másnap.

– És ezt csak így mondod?

– Miért, hogy mondjam? Régen volt. Esztendős se voltam. De apám engem sose tartott felesleges nyűgnek. Ahogy járni tudtam, magával vitt, bárhol dolgozott, bármit épített. Jófejű gyereknek tartott és ügyesnek. A plébánia oskolájába adott scolarisnak, Zólyom várasában. A plébános atya elsőbben nem akart felvenni, de apám dupla pénzt ígért neki értem. Negyedévente ötven Madonnás dénár helyett százat fizetett utánam, karácsonykor és húsvétkor meg az elvárt egy helyett két hízott kappant és két zsák lisztet küldött a plébániára. Sándor atya nem bánta meg, hogy felvett. Jól fogott a fejem. Ha sem ő, sem a mellé rendelt ludi magister nem ért rá okítani minket, rám lett bízva a délelőtti foglalkozás levezetése. Megénekeltettem őket, azután a már tanult szópárok egyikét-másikát írtam fel nekik a táblára, hogy a füzetükbe írják a latin vagy magyar megfelelőjét a bemutatott szónak, utána hosszan, sokszor elkántáltuk ezeket közösen. Gyakoroltuk a szótagolva olvasást, majd piaci példák alkotásával a számadást. Ha huszonegy garassal érkezel a vásárba, ahol hatért ezt, kilencért meg amazt veszel magadnak, hány garasod marad? Ahányan voltak, annyi eredmény jött ki, amíg ki nem osztottam a kukoricaszemeket, hogy azzal számoljanak. Apám dicsekedett is velem mindenkinek. Aztán lezuhant az állványról, és nyakát szegte, szegény. De hogy milyen szegény volt, csak akkor derült ki, amikor a hitelezői elvitték a hátra hagyott kevéske ezüstjét, rézpénzét, mester-ládáját, szerszámait és fejem fölül az apai házat. Sándor atya megszánt, ő küldött ide, az Isten háta mögé, ahogyan te mondtad, mert a bolond Péter perjelnél jobb nevelőt, ahogyan ő mondta, keresve sem találna nekem. Egyedül jöttem, az apostolok lován. A kevéske kenyér meg sajt, amit az atya adott útravalónak, hamar elfogyott. Hogy a hátralévő utat lerövidítsem, bolond fejjel nekivágtam az erdőnek. Persze, eltévedtem. Nyár utolja volt, csak a vadalma érett meg a barkóca, elcsaptam velük a hasam. Ettem aztán csalánt, tyúkhúrt, útifüvet. Mind kijött belőlem. Azt hittem, meghalok. Egy pitypangos réten hagyott el végképpen az erőm. Eldőltem. Orrom előtt gyermekláncfüvek hajladoztak. A kezemet se kellett kinyújtani értük, úgy legeltem őket. Tejük keserű volt, de jól esett. Hanyatt hengeredtem, hogy az utolsó kép, amit magammal viszek a másvilágra, az ég kékje legyen. Akkor tűnt fel a galamb, nyomában a kánya. Lecsapott rá, megcsőrözte, de nem tudta elragadni. A galamb éppen fölöttem zuhant

alá, de mielőtt leért volna, kiterjesztette a szárnyát, és bevitorlázott a fák közé. Láttam, hol ért földet. A kánya nem látta. Körözött párat, aztán újra a magasba emelkedett, hogy más préda után nézzen. Én meg összeszedtem minden maradék erőmet, benégykézlábaltam a fák közé. Ott pihegett a galamb, karnyújtásnyira. Szép, fehér galamb volt, mint a Szentlélek hírnöke. Na, gondoltam, lehet, hogy hírnök vagy, de én most akkor is megeszlek! Derékból lassan fölegyenesedtem, hogy rávessem magam. Az meg csak nézett, hol egyik, hol másik szemével, forgatta a fejét. Megmozdult a csőre, mintha szólni próbálna.

– Hiába ravaszkodsz, hékám – mondtam neki –, véged!

Rávetettem magam, de kitotyogott előlem a rétre. Ott már majdnem elértem, amikor kettőt csapott a szárnyával, és felröppent. De nem tudott messzire szállni, újra megült. Én meg utána! Ezt háromszor ismételtük meg. Harmadszorra egy tüskés magyalbokor elől pillogott rám.

– Az anyád hétszázát! Most elkaplak!

Az orrom előtt röppent fel újra. Utána kapva bezuhantam a magyal tüskéi közé. A bokor megfogott, mint valami csapda. De szerencsés csapda volt, mert a túloldalán a csak a levegőég kéklett. A bokor mögött szakadt a domb sziklás oldala a mélybe.

– Szerencséd volt – mondta Pelbár.

– De hogy milyen szerencsém, azt nem fogd elhinni, hékám! Mert tudod, mit láttam odalent, a bokorból kinézve?

– Mit?

– Egy csonka kőtornyot, a függélyes domboldalnak támasztott faházikók foghíjas tetejét, veteményest, kutat, és a poros udvar közepén egy imbolygó, kövér alakot. Tonzúrás búbján burukkolt a galamb.

– Hazudsz – nézett rám Pelbár.

– Szoktam – bólintottam –, de most igazat beszélek. Ilyen csuda által kerültem én ide. Ezért is gondolom, hogy útjaink fonalát maga az Úristen gombolyítja.

Sikerült degeszre tömnünk az Andrástól kapott zsákot. A magamé mellé húztam, a házikó sarkába, amit mostantól meg kell osztanom Pelbárral.

– Úgy tűnik, a mai Vesperas elmarad – mondtam neki. – Finom lehet a bor, amivel apádurad teérted fizetett.

Odakint közben leszállt a sötétség.

Elvackolódtunk.

– Nem tudok aludni – nyűgösködött.

– Számold meg a sarkokat – mondtam –, úgy teljesülni fog, amiről majd álmodsz.

– Nem szoktam álmodni.

Szuszogott, forgolódott.

– Kurva tücskök! – morogta.

– Isten árva hegedűsei – mondtam.

Nagysokára újra megszólalt.

– Miért van valami, miért nincs inkább semmi?

Ez az ártatlannak tűnő kérdés olyan mélyre hatolt az elmém sötétjébe, hogy egész későbbi életemet megváltoztatta, bár akkor ezt nem sejtettem. Nem is igen tűnődhettem rajta, mert alighogy elhangzott, a kérdezőt elnyomta az álom, s a tücskök fáradhatatlan cirpelését hallgatva magam is elaludtam.

2.

Álmomban kölyök voltam megint. Mindig tudtam, hogy apám éppen mit épít vagy javít a várasban. Ha az oskolából a plébános atya elbocsátott minket, futottam, hogy mielőbb apám segítségére legyek. Négy-öt állandó embere volt, köztük az ács a legtekintélyesebb, aztán a kőfaragó mester és a beszerző, végül a culágerek, akik kézentoló taligán hordják a követ, habarcsot, cserepet vagy zsindelyt. Én is culágerként kezdtem apám mellett, hatévesen. Az ácsmester fabrikált nekem egy kis furikot. Ő így nevezte a kerekes taligát, amit mások tragacsnak vagy saroglyának mondtak. A culágerek egyre nagyobb és nehezebb köveket raktak a tömött sajtkeréken nehezen guruló, mogyoróvesszővel befont furikomra. Nevették, ahogy a súly alatt görnyedve igyekszem, hogy apám elismerő pillantását kiérdemeljem.

Apám egy csöppet se bánta, hogy az emberei így próbára tesznek.

– A teher azért van, hogy bírjunk vele – mondogatta nekem.

Később mindenüvé elküldött a szállítójával, egy apró malacszemű, gömbölyű emberrel, akit Tódornak hívtak. Mészért a meszesekhez mentünk. Zólyom várasától nyugotra fűtik a Garam partoldalába vájt hatalmas kemencéiket, ahogy ők mondják, mészpestjeiket. A közelben fejtett darabos mészköveket összepakolják a puccolánnak mondott tufakőből épített kemencék lyukas tetejű, odvas tűzterébe, alulra a nagyobb szikladarabokat, majd sorban föléjük, szűkülő körben, a kisebbeket. Nagy tudomány kell a kőrakáshoz, hogy a boltozatjuk be ne omoljon az égetés közben. A kemence köré és fölé összegyűjtött rőzsét és gallyfát tornyoznak, majd alágyújtanak, hogy a forróság a kemence egészét átjárja, és a kőből a meszet kiégesse. Reggeltől reggelig folyik az égetés, ezért a meszesek ott hálnak a kemencéik mellett, földkunyhókban. Az égetés során használt kő súlyának nagyjából a fele lesz mésszé. A telepakolt szekereket sűrűre font szalma-gyékénnyel takartuk le Tódorral, hogy meg ne ázzon, ha esik, mert

a meszet majd csak az építkezés mellett ásott gödrökben oltják be vízzel, hogy habarcsnak való anyagot nyerjenek belőle.

Apám a cigány szegkovácshoz is elküldözgetett. Többször végignéztem, ahogy a vörösre hevített vasból készíti ördöngös pörölyével a különféle méretű szegeket az üllőn, úgymint lécszeget, pántszeget, patkó- és boronaszeget. Megtanultam azt is, hogy a zsindelyhez való fát a messzi Tátra lakatlan csúcsairól hozzák a tót fuharosok, mert ahol harangszót hallanak a fenyők, ott nem nőnek szívósra, gyantájuk is kevesebb, márpedig a gyanta teszi, hogy a jó zsindely nem ázik át a ferde tetőn húsz évig se, legfeljebb megvetemül. A zsindelylécet fűrészelik vagy hasítják a fából. A hasított a drágább, mert hasításkor a fa rostjai nem sérülnek úgy, mint a fűrész által, így tovább szolgál. A jó zsindelyléc ujjnyi vastag, tenyérnyi széles, félkarnyi vagy karnyi hosszú. Ezeket azután az ácsmester szegeli a tetőlécekhez, hogy egyik kissé fedje a másikat, így lepergetvén az esővizet. Szép a zsindelytető, nem is szép, gyönyörű! A cserép megbízhatóbb, tartósabb, de mifelénk ritka.

Már erősen nagyobbacska voltam, tudtam számolni az abakusszal, mikor apám egy-egy új ház tervezésének titkaiba is beavatott. Azt szerette volna, hogy én is pallér legyek, azután hírneves építőmester. Ha nem hal meg idő előtt, talán úgy is lett volna.

Ember tervez, Isten végez, és akkor a véletlenről még nem is szóltam. Apáturunk szerint a véletlen nem más, mint Isten felfedett arca. Vagyis eltökélt szándéka. Én nem tudom, hogy a Mindenhatónak hogyan jut ideje arra, hogy még egy olyan senkiformának is gondját viselje, mint én vagyok, vagy éppen Pelbár.

Jól megvoltunk amúgy, ő és én, kettesben.

Amíg ő olyan kérdésekkel bosszantotta az udvaron Vencelt, mint:

– Mi volt előbb, páter, a tyúk vagy a tojás?

– Miért van szárnya a madárnak, és nekünk miért nincsen?

Én a hátuk mögött beosontam a konyhára, elemeltem egy-egy szelet kenyeret, darab kecskesajtot, csöbör mézet, amit aztán megosztottunk egymással. Pár hét alatt a nagy feje méginkább kikerekedett, csontos vállára hús rakódott, fél esztendő alatt egészen megemberesedett. Én az olvasást gyakoroltattam vele, ő megtanított vesszőből font vöcsökkel halászni, ürgét önteni a mezőn, hurokkal nyulat fogni. Röpült velünk az idő, és mi röpültünk vele.

3.

Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepe az idén csütörtökre esett. Éppen ezerötszáz és huszonhat esztendeje ezen a napon küldte el az Úr Gábriel angyalt Máriához, a Dávid házából származó József szűzi jegye-

séhez. „Üdvözlégy, kegyelembe fogadott!" – köszöntette az angyal, amiként Szent Lukács írja az ő Evangéliumában, amit Husz János fordított fél évszázad előtt a csehek nyelvére, s onnan Pécsi Tamás és Újlaki Bálint deák a mi szépséges magyar anyanyelvünkre. Apáturunk legalábbis így magyarázta nekünk az Írás magyarításának történetét, tehát bizonnyal így van, hiszen az apátúr felette bölcs és oskolázott férfi, nem is igen értjük, miként veszíti el higgadt méltóságát néha olyannyira, hogy fertelmes káromkodásokkal illet minket, s nem csak elmaradhatatlan somfabotjával csépel, de olykor saját kezével mér irdatlan nyakleveseket rám és a boldogtalan Perbál testvérre.

Mást nemigen illethet hirtelen haragjában, mint minket, két botcsinálta novíciusát. Kívülünk csak Vencel páter lakja a monostor maradékát az öreg laikus testvérrel, ő a veteményesünket gondozza, és kecskéink etetésért felel. András bátya csupa csont és in, mégis hajnaltól napestig kapál a kertben, söpri az udvart, locsol, gyomlál, gyógyító füveket gyűjt az erdőn és a közeli réten, ahol kecskéink legelnek. Vencel páter viszont megvan másfél mázsa; karja, mint a combom, hasa hordónyi. Övé a konyha, amellett ő gondoskodik a galambjainkról. Híresen jó galambjaink vannak, Vencel páter tanítja repülni, mind messzebb és messzebb hurcolván őket, hogy mindenünnen hazataláljanak. Ha nagyritkán vándor tér be hozzánk, Vencel kiokosítja, miként vigye magával egy-egy hófehér tollas kedvencét a kebelében Bártfára, Nagykürtösre, netán Losoncra, Fülekre. Borospincénk kulcsát is ő őrzi, ettől borvirágos az orra. Ők ketten gondoskodnak az élelmezésünkről, míg az apátúr valamenynyiőnk szellemi épülésének gyeplőjét tartja a kezében. A Szentírás minden versét könyv nélkül citálja latinul, németül, csehül, szlovákul és magyarul persze. Nem csak a négy Evangélium igéit tudja ob memoriam optime meritus, de a teremtés hét napjától kezdve Krisztus urunk mennybemeneteléig, az egészet. A próféták könyveit, az apostolok leveleit, a Jelenések Könyvének minden rémségét.

Nekünk csak az Evangélium négy könyvét kell betéve tudnunk, s némely fejezetét újra és újra lemásolnunk, hogy az apátúr baráti plébánosai abból hirdessék az igét a Garam menti falvakat lakó kevés magyaroknak.

„Az Úr veled van! – mondá az angyal Máriának aznap. – Ne félj, mert kegyelmet találtál az Istennél! Íme, fogansz méhedben, és fiút szülsz, akit nevezz Jézusnak. Nagy lesz ő, és a Magasságos Fiának mondják majd. Az Úr Isten neki adja atyjának, Dávidnak a trónját, ő pedig uralkodik Jákob házában örökké, és uralkodásának nem lesz vége." Mária megkérdezte az angyalt: „Hogyan lehetséges ez, mikor én férfit nem ismerek?" Az angyal így válaszolt neki: „A Szentlélek száll reád galamb képében, és

a Magasságos ereje árnyékoz be téged, ezért a születendőt is Szentnek nevezik majd, Isten Fiának."

A kijelölt szöveget általában én másolom, mert Perbál testvér ujjai még mindig nehezen állnak rá a betűvetésre, viszont egyre ügyesebben rajzol. Bíztattam is, hogy színes téntába mártott lúdtollával csináljon olyan szövegközti képeket és kacskaringós iniciálékat a másolatokba, amilyenek régi könyveinkben találtatnak. Le is rajzolta az angyalt soktollas szárnyakkal, valamint Máriát, galambbal a fején. Hanem a rajz láttán az apátúr iszonyú haragra gyúlt, mindkettőnket alaposan elnáspángolt volna, ha el nem szaladunk előle a csonkatorony aljában fészkelő, szkriptóriumnak tisztelt dohos szobából, át a poros kolostorudvaron, a foghíjas fakerítésen, be az erdőbe. Onnan, a fák közül hallgattuk meggondolatlan átkait és ádáz fenyegetődzését, miszerint rosszabbak vagyunk a selmeci sánta ördögnél, aki tudvalévőleg a selmeci bányák bezárt tárnáiban fészkel, és ha rajta múlik, sosem leszünk felszentelt páterek, ostoba fráterek maradunk egész életünkre.

Én nem értettem, mi baja a jól sikerült rajzzal, amíg Perbál be nem vallotta, hogy igyekezett olyan élethűen lerajzolni a Miasszonyunk feje tetején tollászkodó gerlét, ahogy többízben megfigyelte: a hosszú repülés után megülő madár kissé megemeli a farktollait, és elpottyantja magát – mintegy megpecsételvén az angyali üdvözletet.

Kicsit együgyű ez a Perbál, nehezen éri fel ésszel a világ dolgait, ennek okán folyvást kérdez. Apáturunk hiába ordítja le a fejét azzal, hogy a novícius nem kérdez, csak az elöljárója kérdésére felel. Sajnos sokszor én magam is megfeledkezem erről a házi-szabályról, mint a tegnapi Vesperas után, amit a Benedek-rendiek regulájából vettünk át. Ők napjában kilencszer imádkoznak, mi csak háromszor, hogy legyen időnk az elmélyült elmélkedésre. Meglestem egyszer az apáturat elmélkedés közben. Feje a mellére bukott, szakálla bozontos, ezüst erdejéből olyan hangok jöttek, mintha gazdájuk horkolna. Állítása szerint ily módon társalkodik az angyalokkal, néha magával az Úrral. Azt mondta, álmában Isten gyakorta szól hozzá, magyarul közli parancsait, melyek szerint nem szükséges napjában kilencszer imádkozni, hiszen Ő folyvást olvas a fejünkben, tudja, milyen esendőek és ostobák vagyunk, fölös időpocsékolás tehát a részünkről ugyanazokat az imákat és fohászokat újra és újra elmormolni Neki. Inkább gondolkodjunk, és élvezzük a teremtés áldásait. Így aztán hajnalban kihagyjuk a bencés testvéreknél kötelező Laudest, és csak reggel hatkor hadarjuk el a Príma köteles igéit, mielőtt közösen elköltjük szerény reggelinket, kenyeret és hagymát, nagy csupor frissen fejt kecsketejjel. A napközbeni Terciából csak a déli Sexta igéit mondjuk el közösen, majd a Vesperasét, vacsorakor. Estebédünk a reggelinél bőségesebb, nagytál zab-

kását kapunk, karéj kenyérrel és sörrel. A kenyeret és a sört a közeli falu vízimolnárja küldi nekünk minden áldott kedden, hálából, amiért három fiát is kigyógyította bajából az apátúr. Régi könyveink közül kettőt a cellájában őriz. Az egyik a perzsa Avicenna doktor latinra fordított műve, a *Canon Medicinae*. A másik is latinkönyv, a címe: Herbarium. Ezt az apátúr magyar jegyzetekkel látja el a margókon. Néha behívja magához az öreg Andrást, hogy a rajzok alapján kiválasztott növényt begyűjtesse vele az erdőn vagy a réten, ezeket aztán az apátúr a könyvlapok közé préselve őrzi. Megesik, hogy András bátya olyan füvet is hoz neki, aminek rajza nincs a Herbáriumban, ő mégis esküszik rá, hogy gyomorégés ellen való, vagy vérzés csillapítására. Az apátúr az ilyen szerzeményt is a könyvébe préseli, névvel látja el, és lejegyzi mellé az öreg szavait. Ők ketten nagyon megértik egymást, padig András bátya a Miatyánkon és az Üdvözlégyen kívül más imát nem ismer, noha három évtizede szolgálja laikus testvérként a rendet. Csak egy esetben volt cudar vitájuk, amikor az apátúr Herbáriumban *mandragora officinarum* néven szereplő növény egy példányának beszerzését rendelte meg tőle.

Az öreg elsápadt, azt mondta, olyat nem tud hozni.

– Miért – kérdezte az apátúr –, mifelénk nem terem?

– Ritkán, de igen.

– Talán nem ismered fel?

Az öreg megsértődött.

– Hogyne ismerném fel! Kétarasznyi hosszú, szőrös levelei szétterülnek a talajon, tél végén megnyúlnak, és éppen ilyenkor, Böjtmás elején kezd virágot nyitni. Alig hüvejknyi, illatos, sárgászöld vagy halványkék, harangforma virágai nyílnak.

Mivel kivételesen az udvaron tárgyaltak, szóváltásuknak Pelbárral együtt magam is tanúja voltam.

– Hát akkor? – érdeklődött az apátúr. – Miért nem hozol egy ilyen növényt nekem?

András bátya lesunyt fejjel hallgatott, végül azt mondta:

– Egy virágját letéphetem éppen.

– Nekem nem a virágja kell, hanem az egész növény, gyökerestől.

– Azt még az öregistennek se!

– Aztán miért nem?

– Tudja azt, szentséged, nálamnál jobban.

– Nem tudom, András.

– A gyökér kiásáshoz kard kellene.

– Nem elég egy kihegyezett karó vagy egy rozsdás ásólapát?

– Nem, nem! – ingatta fejét az öreg. – Megélezett karddal kell háromszor körbekeríteni, folyton nyugot felé nézve, miközben ezek –

intett felénk – körbe táncolják kántálva, hogy baszódj meg magadtól, magadtól baszódj meg!

Az apátúr kacagott.

– És még akkor is megeshet – hadarta az öreg –, hogy az emberforma gyökér a földből kikerülve sikoltozni kezd, hogy akik meghallják, egész életükre belebolonduljanak, vagy ott, helyben vigye a föld alá őket az meghívott ürdöng. – Tátottuk a szánkat, mert András bátyót egyszerre ennyit beszélni még sose hallottuk. – Ezért köllene inkább fekete kutyára bízni, hogy kiássa! – mondta.

– Semmilyen kutyánk nincs, András.

– Az már igaz – bólintott az öreg.

– Na, szarcsimbókok! – villantotta felénk csalóka mosolyát az apátúr. – Gyertek csak közelebb!

Odasomfordáltunk.

– Erős hitetek van?

– Erős, igen! Hogyne! – bólogattunk.

– Na, akkor fogjatok hamar egy ásólapátot, András bátya kivisz titeket az erdőre, egy virágzó mandragórához.

– Ne kérjen ilyet, szentséges uram! – fogta könyörgőre az öreg, nagy nehezen térdre ereszkedve. – Én még éldegélni szeretnék kicsit Isten szépséges ege alatt, nem idő előtt a pokolba...

– Nyugodj meg, András, te soha nem kerülsz pokolra – mondta neki az apátúr, és a hóna alá nyúlva felsegítette. – Ezekért meg nem kár! – biccentett felénk. – Elég, ha messziről megmutatod nekik a növényt, a többi az ő dolguk. Ti meg – fordult hozzánk – kiássátok, és elhozzátok nekem. – Megnyúlt orcánk láttán ránk nevetett. – Estére dupla vacsorát kaptok Vencel atyától, hússal és borral.

Mindez keddi napon történt, noha csak vasárnap jut hús a kása mellé. A rendkívüli húsos vacsora ígérete engem nem csábított annyira, mint Perbált, ő a vasszöget is meg tudná enni, olyan éhes mindig. Mi az ilyet, aki sosem lakik jól, bármennyit is eszik, otthon bélpoklosnak csúfoltuk, noha semmi köze a Szentírásban említett szörnyű betegséghez, amit mindközönségesen leprának nevezünk. A mandragóráról apámtól azt hallottam, hogyha a gyökerét porrá őrölve borba keverik, még a vénemberek szerelmi kedvét is meghozza, míg az asszonyok macskaként dorombolnak tőle. Az ördögöket apám nem említette, pedig tartott tőlük, azért tett mindig rézpénzt a habarcsba, nehogy lerontsák az épülő falat.

– Gyerünk, gyerünk! – tapsolt az apátúr. – Lódulandusz!

Elindultunk az erdőre, hárman. András bátya előttünk bicegett. Mentünk, kanyarogtunk, megint mentünk. A nap már lefelé hajlott a fák fölött, amikor Perbál megszólalt.

– András bátya, maga térdig járatja velünk a lábunkat?

Az öreg nem szólt semmit.

– Azt hiszi, nem vettük észre, hogy órák óta körbe-körbe vezet? Talán bolondnak néz minket?

– Mert azok vagytok – morogta az öreg.

Elébe álltam.

– Idefigyeljen! Ha a növény nélkül térünk vissza, nemhogy húst nem kapunk, de az apátúr egy egész heti böjtre ítél mindhármunkat. Ezt akarja?

– Ha egy kis böjttől jobban féltek, mint az ürdöngtől, hát tényleg elment az eszetek – felelte az öreg. – De jól van – sóhajtott –, ti bajotok. Tegyetek száz lépést a nagy tölgy irányába, ott meglelitek. De lassan menjetek, hogy addig én innen messzire jussak.

Sarkon fordult, elbicegett.

Pelbárral elmormoltunk egy Miatyánkot és egy Üdvözlégyet, keresztet vetettünk, aztán indultunk csak a mondott tölgy felé. Próbáltunk akkorkákat lépni, mint a sántikáló öreg, nehogy túlhaladjunk a mandragórán anélkül, hogy észrevennénk.

Nyolcvanegy lépést számoltam, mikor Pelbár rám vakkantott.

– Vigyázz! Nehogy rálépj!

Ott lapult előttünk a növény, csúcsos leveleit a földhöz simítva, ahogy az öreg mondta. Halványlila virágai voltak. Nem látszott veszélyesnek.

Az ásólapátot Perbál hozta a vállán. Most odanyújtotta.

– Tessék. Ássad.

– Miért én?

– Te vagy az idősebb. Ráadásul Bencének hívnak, nem?

– Na és?

– Azt jelenti, győztes.

– Nahát, ezt nem tudtam!

– Pedig te okos vagy!

Nem állítom, hogy egy csöppnyi félsz se bujkált bennem, miközben lassan körbeástam a mandragórát, aztán nagy elszánással kifordítottam a földből. A gyökere tényleg vézna emberalakot formált, de nem adott hangot. Az ördög se jelent meg. Combomhoz csapkodva leráztam a gyökérről a földet, odanyújtottam a mandragórát Pelbárnak. Mint akit méh csípett, úgy ugrott hátra.

– Inkább neked adom a húsomat este, de én hozzá nem érek!

– Jól van – mondtam –, akkor a lapátot hozzad.

Kétmarokra fogta az ásólapát nyelét, feje fölé emelte, hogy bármikor lecsaphasson vele bármelyik irányba, úgy követett.

Mire visszaértünk a kolostorba, Vencel éppen Vesperasra kongatott. Már messziről mutattam neki a zsákmányunkat.

– Milyen húst kapunk ezért estebédre? – kérdeztem.

– Barátfülét! – mondta.

– Dehát az apátúr azt ígérte...

– Hitbéli ügyekben szent a szava – felelte Vencel –, de az élelmezés dolgába nincs beleszólása. És mivel a zabunk is elfogyott, ma csak kenyeret kaptok és vizet.

A mandragóra bekerült az apátúr füveskönyvébe, mi mégis éhkoppon tettük el magunkat másnapra.